

групах, що сприяє більшій комунікації між учнями.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Педагогічні ігри – досить велика група методів і прийомів організації педагогічного процесу. Часто підготовка гри вимагає більшої кількості часу, ніж її проведення.

Всі вище перераховані прийоми використовуються в тісному «сплетінні». Один і той же прийом в контексті уроку може вирішувати відразу кілька завдань, спрямованих на розвиток творчих здібностей учнів. Спілкування з музичним мистецтвом через ігрові методи дає можливість кожному учневі зайняти індивідуальну позицію, виділити власні смислові і ціннісні орієнтації.

Ігрова діяльність посилює вплив міжпредметних зв'язків музики з літературою, живописом, історією, етнографією, хореографією, театралізованим дійством. Це підвищує ефективність вивчення предметів гуманітарного циклу в цілому, розширює кругозір школярів, посилює емоційно-естетичне сприймання матеріалу з інших предметів, поглиблює знання, про реальну дійсність та мистецтво.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Борзова Л. П. Игры на уроке истории: метод. пособие для учителя / Л. П. Борзова. – М.: Изд-во Владос-Пресс, 2003. – С. 39–45.
2. Боровских А. В. Игра: деятельность или мышление? / А. В. Боровских // Педагогика. – 2015, №7 – С. 51–58.
3. Педагогический словарь: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / [В. И. Загвязинский, А. Ф. Закирова, Т. А. Строкова и др.]; под ред. В. И. Загвязинского, А. Ф. Закировой. – М.: Издательский центр «Академия», 2008 – С. 81–82.
4. Рымарь Л. А. Уроки музыки в школе [метод. пособие] / Лилиана Анатольевна Рымарь. – Ростов-на-Дону: «Феникс», 2015. – 237 с.

REFERENCES

1. Borzova, L. P. (2003). *Igry na uroke istorii: metod. posobiye dlya uchitelya*. [Games at the lesson of history method handout for a teacher]. Moscow.
2. Borovskikh, A. V. (2003). *Igra: deyatel'nost' i myshleniye?*. [Game: activity or thinking]. Moscow.
3. *Pedagogicheskiy slovar': ucheb. posobiye dlya stud. vyssh. ucheb. zavedeniy*. (2008). [Teachers' vocabulary: textbook. Handout for students of higher educational establishments]. Moscow.
4. Rymar, L. (2015). *Uroki muzyki v shkole* [Music lessons at school]. Rostov-on-Don: Feniks

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ВАРНАВСЬКА Лариса Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри методики музичного виховання, співу та хорового диригування Криворізького державного педагогічного університету

Наукові інтереси: методика музичного виховання, естрадного співу, формування особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва.

РИМАР Ліліана Анатоліївна – спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист, Енергодарська загальноосвітня школа I-III ступенів №2.

Наукові інтереси: дослідження організації творчої діяльності учнів загальноосвітньої школи в умовах навчального процесу.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

VARNAWSKA Larisa Ivanivna - Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Methodology of Musical Education, Singing and Choral Conducting of Kryvyi Rih State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: the method of musical education, pop singing, the formation of the personality of the future teacher of musical art.

RYMAR Liliiana Anatoliivna – Specialist of the Highest Category, Teacher-Methodist of School №2, of Energodar.

Circle of scientific interests: research of organization of creative activity of students of the comprehensive school under the conditions of education process.

*Дата надходження рукопису 07. 03. 2018 р.
Рецензент – д.п.н. професор В. Ф. Черкасов.*

УДК 378 : [37.011.3:78] : 785

КАСІЛОВ Іван Анатолійович – викладач кафедри музикознавства, інструментальної та хореографічної підготовки Криворізького державного педагогічного університету
ORCID iD 0000-0002-0368-1169
e-mail: kasilov1980@i.ua

ФОРМУВАННЯ СЕМІОТИЧНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ДО ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Соціально-економічний розвиток України та її приєднання до Болонської угоди зумовило ряд

значних змін у процесі педагогічної освіти сьогодення. Розбудова нашого суспільства на демократичних засадах вимагає від сучасної освітньої системи поступового переходу від

традиційного до особистісно-зорієнтованого навчання, суть якого полягає у спрямуванні на індивідуально-психологічні властивості кожної особистості та вироблення у неї системи необхідних професійних умінь. Активізується також увага сучасного суспільства на проблемі професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до інструментально-виконавської діяльності зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В умовах сьогодення актуальною стає тенденція щодо розуміння мови музичного мистецтва як окремої семіотичної складової, що побудована на принципі дешифрування музичного контексту як знаково-символічної системи. Досвід доводить, що проблема трактування музичної мови на засадах музичної семіотики стала предметом наукових дискусій багатьох вітчизняних та зарубіжних авторів у сфері музичного мистецтва, серед яких М. Арановський, Д. Крам, М. Рейбрук, В. Холопова, С. Шип та багато інших. У вищезазначених авторів йдеться про різноманітні способи дешифрування музичної мови у сфері мистецтвознавства на основі впровадження методології семіотичного підходу на загальних засадах. Завданням нашого наукового дослідження є формування семіотичних умінь майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі його професійної підготовки до інструментально-виконавської діяльності, що є необхідною передумовою тлумачення музичної мови, яка має природу невербального походження, тобто такого контексту, який створений для суто специфічного, інструментального виконання. Таким чином, виникає потреба у розробці та обґрунтуванні певної структури формування семіотичних умінь на основі класифікації її складових компонентів.

Мета статті – визначити та обґрунтувати основні компоненти формування семіотичних умінь майбутнього викладача музичного мистецтва в процесі професійної підготовки до інструментально-виконавської діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для визначення структурних компонентів семіотичних умінь майбутнього вчителя музичного мистецтва до інструментально-виконавської діяльності ми вважаємо за необхідне розглянути наукові концепції вітчизняних та зарубіжних дослідників, які використовували семіотичний підхід до музичного мистецтва на основі використання прагматичної семантичної та синтаксичної концепцій. Так, серед прихильників прагматичної концепції слід назвати бельгійського дослідника М. Рейбрука (походження музичного сенсу з декодуванням

знакової системи та створенням системи взаємовідносин між учасниками комунікативного процесу); англійського вченого Д. Крама (порівняння мови музичного мистецтва з лінгвістикою на основі єдиної знаково-символічної природи їхнього походження). Семантичні концепції семіотичного підходу до мови музичного мистецтва розглядаються у роботах російських вчених М. Г. Арановського (формування тексту музичного повідомлення на основі організації звуків за відповідною висотою, тривалістю, артикуляцією та динамічною градацією); В. Н. Холопової (вивчення змісту музичної мови на основі застосування дедуктивного методу); Синтаксична концепція семіотичного підходу чітко виражена у дослідженнях вітчизняного вченого С. В. Шипа (встановлення порядку поєднання елементарних інтонаційних структур в осмислений музично-мовленнєвий потік).

Досвід доводить, що впровадження семіотичного підходу до мови музичного мистецтва відбувається на основі використання системи теоретичних знань з курсу предметів фахового циклу та аналітичних навичок музиканта-виконавця. Тож, виходячи з проблеми нашого наукового дослідження, ми вважаємо за необхідне обґрунтувати систему формування семіотичних умінь майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі професійної підготовки до інструментально-виконавської діяльності на основі визначення відповідних структурних компонентів, які становлять основу його професійної діяльності. До таких компонентів ми відносимо наступні: *мотиваційно-ціннісний; когнітивний; емоційно-вольовий; комунікативний; креативно-герменевтичний.*

Мотиваційно-ціннісний компонент структури семіотичних умінь майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі професійної підготовки до інструментально-виконавської діяльності включає сукупність мотивів, спрямованих на здобуття необхідних умінь з музичної семіотики, метою яких є підвищення професійного рівня щодо оволодіння музичним інструментом та його безпосереднім використанням у процесі виконавської діяльності. Мотиваційна та ціннісна сфери, що входять до структури семіотичних умінь майбутнього вчителя музичного мистецтва визначають сукупність його дійових операцій, заснованих на системному використанні внутрішніх та зовнішніх мотивів, зміст яких спрямований на опанування майбутнім учителем музичного мистецтва різноманітними прийомами та способами виконавської майстерності на музичному інструменті шляхом засвоєння та

використання системи теоретичних, практичних, фахових та методичних знань та навичок з музичної семіотики. Головна функція мотиваційно-ціннісного компоненту семіотичних умінь полягає у визначенні рівня прагнення майбутнього вчителя музичного мистецтва віднайти свою власну позицію в системі професійних взаємовідносин у культурному соціумі, а також відповідає за розвиток його ініціативи щодо передбачення життєвих перспектив.

Когнітивний компонент структури семіотичних умінь майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі професійної підготовки до інструментально-виконавської діяльності є компонентом, що відповідає за змістовний рівень професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до інструментально-виконавської діяльності, тобто за сам процес пізнання та збереження необхідної інформації. Головна функція когнітивного компоненту полягає у засвоєнні необхідних знань, які є основою формування умінь з музичної семіотики, що забезпечують потрібні механізми для реалізації здобутих знань та сформованих на їх основі навичок майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі професійної підготовки до інструментально-виконавської діяльності. Когнітивний компонент відповідає за системність та взаємозв'язок раніше здобутих знань з новим матеріалом, відповідаючи за професійну здатність майбутнього вчителя музичного мистецтва до вільного оперування ними у процесі інструментально-виконавської діяльності.

Емоційно-вольовий компонент структури семіотичних умінь майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі професійної підготовки до інструментально-виконавської діяльності визначається сукупністю психологічних характеристик особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва а також їх відношенням до здійснення майбутньої професійної діяльності в умовах суспільства. Головна функція емоційно-вольового компоненту полягає у забезпеченні необхідних умов для формування у майбутнього вчителя музичного мистецтва спеціальних механізмів, які будуть здатні регулювати його психоемоційний стан а також до розвитку емпатійного сприйняття у процесі інструментально-виконавської діяльності під час декодування змісту музичного твору в умовах проведення уроку музичного мистецтва в загальноосвітній школі.

Комунікативний компонент структури семіотичних умінь майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі професійної підготовки до інструментально-виконавської діяльності відповідає за наявність каналу для

передачі та обміну інформацією, який можна умовно позначити наступною схемою у такому вигляді : *комунікант – комунікат – адресат*, де комунікант виступає відправником повідомлення, комунікат – саме безпосереднє повідомлення у вигляді музичного контексту, адресат – отримувач повідомлення, що декодує музичну інформацію. Інструментально-виконавська діяльність майбутнього вчителя музичного мистецтва являє собою складну систему комунікативних ліній, яка передбачає необхідність у створенні спеціального семіотичного підходу для успішного вирішення проблемних питань у навчальному процесі [2]. Головна функція комунікативного компоненту як структурної одиниці семіотичних умінь майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі професійної підготовки до інструментально-виконавської діяльності полягає у забезпеченні необхідних умов для реалізації системи взаємовідносин між учасниками комунікативного процесу, що відбувається у формі діалогу за такою схемою: вчитель музичного мистецтва (комунікант) – інструментальний твір у вигляді музичного повідомлення (комунікат) – учнівська аудиторія (адресат).

Креативно-герменевтичний компонент структури семіотичних умінь майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі професійної підготовки до інструментально-виконавської діяльності визначений наявністю у майбутнього вчителя відповідних умінь до інтерпретаційної діяльності в процесі вирішення складних завдань творчого характеру. Креативно-герменевтичний компонент представлений у вигляді синтетичного поєднання двох самостійних видів діяльності – творчої та інтерпретаційної, що у своєму комплексному застосуванні створюють необхідні передумови для розвитку та вдосконалення професійних здібностей та навичок, що відповідають за ступінь креативності майбутнього вчителя музичного мистецтва до інструментально-виконавської діяльності. Головна функція креативно-герменевтичного компоненту в структурі семіотичних умінь майбутнього вчителя музичного мистецтва полягає у забезпеченні необхідних умов для розвитку його швидкої мобільності й адаптаційних здібностей, спрямованих на вирішення протиріч у сфері музичного мистецтва, викликаних постійними змінами в умовах модернізованого світу.

Наступним завданням ми вважаємо за необхідне обґрунтувати критерії вищезазначених компонентів, функція яких полягає у перевірці та оцінці ефективності запропонованої методики формування семіотичних умінь майбутніх учителів

музичного мистецтва до інструментально-виконавської діяльності. Характеризуючи поняття «критерій» О. П. Рудницька визначає його як ознаку, на основі якої формується оцінка педагогічного явища, його визначення та класифікація [2]. При визначенні критеріїв формування семіотичних умінь майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі професійної підготовки до інструментально-виконавської діяльності, ми визначаємо окремі критерії, кожен з яких відповідає вищезазначеному компоненту. Тож, для визначення *мотиваційно-ціннісного компоненту* структури семіотичних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі професійної підготовки до інструментально-виконавської діяльності нами було визначено мотиваційно-потребовий критерій (визначення рівня спрямованості майбутнього вчителя музичного мистецтва до використання спеціальних знань та навичок з музичної семіотики в процесі виконання на музичному інструменті у повсякденній практичній професійній діяльності). *Когнітивний компонент* структури семіотичних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі професійної підготовки до інструментально-виконавської діяльності характеризується змістовно-пізнавальним критерієм (визначення рівня інтелектуального потенціалу, що має пряме відношення до здійснення аналітичних операцій у процесі роботи майбутнього вчителя музичного мистецтва над авторським твором як професійного інструменталіста-виконавця). Визначення *емоційно-вольового компоненту* структури семіотичних умінь майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі професійної підготовки до інструментально-виконавської діяльності обумовлене емоційним критерієм (вміння майбутнього вчителя музичного мистецтва проникнути в духовний світ музичного твору та донести його до свідомості учнівської аудиторії шляхом розуміння почуттів композитора на основі співпереживання). *Комунікативний компонент* структури семіотичних умінь майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі професійної підготовки до інструментально-виконавської діяльності нами було охарактеризовано за допомогою діалогово-зв'язкового критерію (наявність у майбутнього вчителя музичного мистецтва певного стилю спілкування з учнівською аудиторією на засадах внутрішнього та міжособистісного діалогу в процесі виконання на музичному інструменті в умовах проведення уроку з музичного мистецтва). *Креативно-герменевтичному компоненту* структури семіотичних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва в

процесі професійної підготовки до інструментально-виконавської діяльності у нашому науковому дослідженні відповідає творчо-інтерпретаційний критерій (здатність майбутнього вчителя музичного мистецтва до розкриття образного змісту музичного твору шляхом формування власної концепції розуміння авторського контексту).

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Таким чином, на основі вищезазначених компонентів ми визначили структуру семіотичних умінь майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі його професійної підготовки до інструментально-виконавської діяльності та дійшли висновку, що на основі аналізу складових компонентів семіотичних умінь можна регулювати рівень оволодіння майбутнім учителем музичного мистецтва необхідних знань та навичок у сфері інструментально-виконавської діяльності, необхідних для реалізації своїх професійних обов'язків у межах викладання предмету «Музичне мистецтво» в умовах загальноосвітніх навчальних закладів України.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Арановский М. Г. Мышление, язык, семантика // Проблемы музыкального мышления: сборник статей / Ред. М. Г. Арановского. – Москва: Музыка, 1974. – С. 90–127.
2. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: навчальний посібник / О. П. Рудницька. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.
3. Холопова В. Н. Музыка как вид искусства: учеб. пособие для студентов вузов искусства и культуры / В. Н. Холопова. – 5 изд. – СПб.: Лань: Планета музыки, 2014. – 320 с.
4. Шип С. В. Музична форма від звуку до стилю: навчальний посібник / С. В. Шип. – Київ: Заповіт, 1998. – 368 с.

REFERENCES

1. Aranovskij, M. G. (1974). *My'shlenie, yazyk, semantika*. [Thinking, language, semantics]. Moscow. Kasilov, I. A. (2017). *Semiotychnyi pidkhyd do instrumentalno-vykonavskoi diialnosti vchytelia muzychnoho mystetsva*. [Semiotic approach to instrumental-performing activity of Music art's teacher]. Kirovograd.
2. Rudnytska, O. P. (2005). *Pedahohika: zahalna ta mystetska*. [Pedagogy: general and artistic]. Ternopil.
3. Holopova, V. N. (2014). *Muzyka kak vid iskusstva*. [Music as a kind of art]. SPb.
4. Shyp, S. V. (1998). *Muzychna forma vid zvuku do stylliu*. [Musical form from sound to style]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КАСЛІОВ Іван Анатолійович – викладач кафедри музикознавства, інструментальної та хореографічної підготовки Криворізького державного педагогічного університету.

Наукові інтереси: формування та розвиток мистецької освіти в системі педагогічних закладів України.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KASILOV Ivan Anatoliyovich – Lecturer of the Department of Musicology, Instrumental and Choreographic Training, Kryvyi Rig State Pedagogical

University.

Circle of scientific interests: formation and development of artistic education in system of pedagogical institutions of Ukraine.

Дата надходження рукопису 07. 04. 2018 р.

Рецензент – д.п.н. професор В. Ф. Черкасов.

УДК 378.18:37.015.3 – 316.46–057.87

КОРЯКІН Олексій Олексійович –

викладач кафедри образотворчого мистецтва, теорії, історії музики та художньої культури,

Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка
e-mail: pednauk@gmail.com

**ДОСЛІДЖЕННЯ СТОСУНКІВ ДОМІНУВАННЯ У СТУДЕНТСЬКИХ ГРУПАХ
СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ МИСТЕЦЬКОГО СПРЯМУВАННЯ**

Постановка та обґрунтування проблеми. В системі вищої освіти в Україні з метою оптимізації фахової підготовки, студенти об'єднуються у академічні групи. Широке коло міжособистісних стосунків, які виникають у таких групах, можуть суттєво впливати на підготовку майбутнього фахівця, причому, як позитивно, так і негативно. Серед таких стосунків у студентських академічних групах окреме місце посідають міжособистісні стосунки домінування та конструктивного лідерства. Обрання абітурієнтами спеціальностей у ВНЗ, зазвичай пов'язане передусім, з їхніми особистісними якостями, тому вивчення особливостей прояву різних видів міжособистісних стосунків серед студентів різних спеціальностей є актуальним завданням. Поряд з цим бракує наукових праць, предметом яких є взаємозв'язок особистісних рис та проявів міжособистісних стосунків домінування та конструктивного лідерства, а також розробка психолого – педагогічних заходів з подолання стосунків домінування у студентських академічних групах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У радянські часи дослідження лідерства було проведено вперше у 20-30-х роках ХХ століття. Їхніми завданнями, в основному, було дослідження лідерства у дитячих колективах. Акцентувалася велика роль лідерів у становленні та розвитку групових стосунків (Є. А. Аркін). Пізніше серед науковців підвищується інтерес до цього предмету досліджень. З одного боку, це пояснюється розвитком концепції колективу (В. І. Зацепін), з іншого, – практичними потребами суспільства (А. В. Петровський, Л. І. Уманський). Виходять друком праці з проблеми співвідношення лідерства та управління (А. І. Баштинський, А. І. Вендов, В. Д. Гончаров, Б. Д. Паригін), поглиблюється розуміння лідерства у дитячих та юнацьких колективах (Л. В. Артемова, І. П. Волков,

Я. Л. Коломінський), актуалізується проблема критичного осмислення праць зарубіжних психологів (Н. С. Жеребова) та ін.

Мета статті полягає у висвітленні результатів експериментального дослідження прояву міжособистісних стосунків домінування та конструктивного лідерства серед студентів мистецьких спеціальностей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Цілком очевидно, що студенти мистецьких спеціальностей за своїми особистісними рисами та особливостями суттєво відрізняються від студентів інших спеціальностей. Вони більше схильні до глибокого емоційного переживання, крім того з типів сприйняття інформації їм більше характерний «художній» тип.

Належність людини до певного типу вищої нервової діяльності впливає на вибір спеціальності у ВНЗ, на яку вона вступає, що в свою чергу є характеристикою життєвих проявів типу сприйняття. Дослідження вказують, що основна маса першокурсників правильно обрала напрямок своєї майбутньої професії. Більшість першокурсників належать до груп, які утворюють професії типу людина-людина і людина-художній образ [2].

Відносити людей до типу «художнього» сприйняття дійсності або до «логічно мислячих» дозволяє виражена традиційна асиметричність правої або лівої півкуль головного мозку. Встановлено що до рис «художнього» типу відносяться такі когнітивні особливості, як здатність до деталізованого збереження зорових об'єктів, схильність використовувати образні форми репрезентації, розвинені чуттєво-конкретні види мислення; рисами їхньої особистості є схильність слідувати почуттю, відкритість світу і людям, яскраві фантазії, уява, потреба в нових враженнях; особливостями мотиваційної сфери є переважання соціальних мотивів над пізнавальними, прагнення до самопізнання, потреба в самовдосконаленні в сфері почуттів і